

Monikulttuurinen kuolema

Tietoa kuoleman kohtaamisesta eri kulttuureissa sairaaloiden henkilökunnalle

Pekka Kivimäki

Sisällys

Lukijalle.....	3
Ortodoksit.....	4
Katoliset.....	6
Muslimit.....	7
Juutalaiset.....	9
Romanit.....	11
Uskonnottomat.....	13
Muista uskonnoista ja kulttuureista.....	14
Lisätietoa aiheesta.....	15
Uskonnot ja ruoka.....	16
Muistiinpanoja.....	17

Monikulttuurinen kuolema –
Tietoa kuoleman kohtaamisesta eri kulttuureissa
sairaaloiden henkilökunnalle

Tekijä: Pekka Kivimäki
sairaanhoitaja

pekka.kivimaki@apotti.fi

Kannen kuva: Jouko Kivimäki ©

Lukijalle

Kädessäsi oleva kirjanen on kehittämistehtäväni tuotos ja osa Tampereen ammattikorkeakoulussa lukuvuonna 2014 – 15 suorittamani Palliatiivisen ja saattohoidon erikoistumisopinnoista. Kirjaseksi tarkoituksena on antaa sairaalamme hoitohenkilökunnalle tietoa ja työkaluja kohdata valtaväestöstä tavoiltaan poikkeavien ryhmien edustajia kuolemaan liittyvissä asioissa. Olen valinnut tuotokseeni neljä merkittävää Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla vaikuttavaa uskonnollista ryhmää (ortodoksit, katoliset, muslimit ja juutalaiset) sekä romanit, jotka uskonnollisesti eivät muodosta homogeenistä joukkoa, mutta jotka kulttuuriinsa liittyviltä tavoiltaan poikkeavat valtaväestöstä. Olen myös ottanut yhdeksi ryhmäksi uskonnottomat, joilla heilläkin on erityistarpeita kuoleman lähestyessä. Kirjaseksi lopussa on taulukon muodossa listattu eri uskontokuntiin kuuluvien ravintoon liittyviä erityishuomioita. Tässä listassa on käsitelty myös muita uskontoja, kuin edellä mainitut neljä.

Kirjaseksi ei ole omaa kappalettaan evankelis-luterilaisista ts. valtaväestöstä, sillä koin että valtaväestön tavat ja perinteet ovat suurimmalle osalle hoitajista tuttuja joko työn tai henkilökohtaisen elämän kautta. Evankelis-luterilaiset tavat kuolemaan liittyen muodostavatkin enemmän vertailupohjan valitsemieni ryhmien tavoille.

Monet kirjaseksi esitetyt tavat ja rituaalit voivat tuntua meistä vieraille, oudoillekin, mutta on hyvä muistaa, että valtaväestön tavat ovat muuttuneet viimeisen puolen vuosisadan aikana. Olemme vieraantuneet monista tavoista, joita pidettiin täysin normaalina osana elämää ja siten myös kuolemaa vielä viime sotien jälkeisinä vuosikymmeninä. Vainajan peseminen kuului omaisten tehtäviin ja ruumiin äärellä saatettiin viettää ns. ruumiinvalvojaisia ennen hautaamista.

Olen jättänyt vähemmälle huomiolle muutamia sinällään suuria uskonnollisia ryhmiä, kuten Vapaakirkon jäsenet ja Jehovan todistajat, pelkästään siitä syystä, että heidän hoitoonsa ei liity juurikaan erityisiä huomioita tai eroja verrattuna valtaväestöön. Käsitelen heitä lyhyesti kirjaseksi lopussa.

Toivon tämän kirjaseksi auttavan hoitajia ymmärtämään paremmin vieraiden kulttuurien tapoja ja helpottavan haastavien tilanteiden ratkaisemista. Kirjasta on tarkoitus päivittää ja mahdollisesti laajentaa uusien ryhmien osalta tulevaisuudessa. Tarkoitus on myös saada materiaali intranettiin helposti käytettäväksi ja päivitettäväksi. Otan mielelläni vastaan ehdotuksia teiltä kollegoilta.

Helsingissä 4.6.2015

Pekka Kivimäki

Lisäys 4.3.2016

Tämä pdf-tiedosto on muokattu alkuperäisen vihkomallisen kirjaseksi pohjalta ja on sisällöltään sama, kuin alkuperäinen. Vihkomallisia kirjaseksi saa edelleen minulta pyydettäessä. Yhteystiedot löytyvät sisäkannesta.

Lisäys 14.6.2016

Kirjasta on kyselty käyttöön siinä määrin myös Malmin sairaalan ulkopuolelta, että olen tästä versiosta poistanut kaikki viittaukset Malmin sairaalaan ja kirjanen toimii näin paremmin yleensä minkä tahansa sairaalan ja organisaation käytössä.

Muutos 1.11.2016

Korjattu muuttuneet yhteystiedot.

Ortodoksit

Ortodoksinen kirkko on Suomen toiseksi suurin kristillinen yhteisö, jossa on jäseniä reilut 60 000 (Helsingin seurakunnassa yli 20 000). Kirkolla on vahvat juuret Suomessa ja evankelis-luterilaisen kirkon ohella se on ainoa kirkkokunta, jolla on virallinen asema Suomen lainsäädännössä. Suomalaisten ortodoksien lisäksi viime vuosina Suomeen on muuttanut myös venäläisiä ortodokseja, joiden tavat voivat joiltain osin poiketa suomalaisten ortodoksien tavoista.

Ortodoksien tavat poikkeavat monella tapaa evankelis-luterilaisista tavoista, mutta maallistumista on tapahtunut, etenkin 2. maailmansodan jälkeen, jolloin ortodoksit kokivat painetta peitellä omia tapojaan ”ryssävihan” pelossa.

Ortodokseille uskonto on osa kokonaisvaltaista elämää. Vainajien muistelemineen on tärkeä osa uskonnon harjoittamista ja erilaiset muistotilaisuudet ja –juhlat rytmittävät ortodoksien elämää.

Kuoleman lähestyessä

Ortodokseilla on kaksi sakramenttia, jotka voivat erityisesti tulla kyseeseen kuolevan potilaan kohdalla. Ne ovat ehtoollinen ja sairaan voitelu, joista molemmat voi suorittaa ainoastaan ortodoksipappi. Sen sijaan potilaan kanssa voi rukoilla kuka tahansa, kuten muuhun kirkkokuntaan kuuluva hoitaja. Myös esimerkiksi evankelis-luterilaisen kirkon pappi (sairaalapappi) voi toteuttaa kuolevan sielunhoitoa, sillä kuoleman lähestyessä ei ole suurta merkitystä mitä kirkkokuntaa sielunhoitaja edustaa.

Kuolevalle toivotaan omaa huonetta, jotta omaisten läsnäolo mahdollistetaan. Omaisten olisi hyvä saada olla läsnä kuolinhetkellä lukemassa tilanteeseen tarkoitettuja rukouksia.

Ruokailu

Ortodokseille tärkeä osa uskonnon harjoittamista on paasto, johon liittyy rajoituksia mm. eläinperäisten tuotteiden käyttämisessä. Paastorajoitukset eivät kuitenkaan koske sairaita. Jos potilas haluaa kuitenkin paastota, on tätä tahtoa kunnioitettava ja varmistettava, että potilas saa asiaan kuuluvaa ravintoa. Saattohoitopotilaan kohdalla paasto tosin voi toteutua muutoinkin ruokahalun heiketessä sairauden edetessä.

Kuoleman jälkeen

Kuoleman tapahduttua otetaan yhteyttä vainajan oman seurakunnan kirkkoherraan (ks. yhteystiedot). Tavallisesti vainajan omaiset hoitavat tämän, mutta jos omaisia ei ole tai heitä ei ole tavoitettu, voi esimerkiksi hoitaja, sairaalapappi tai sairaalan sosiaalityöntekijä olla yhteydessä seurakuntaan.

Hoitohenkilökunta valmistelee vainajan kylmiöön siirtoa varten normaaliin tapaan. Vainajan kädet asetetaan rinnan päälle ja käsistä muodostetaan eräänlainen kuppi, johon laitetaan pieni ikoni. Vainaja voidaan pukea omiin vaatteisiin, jos omaiset sellaiset ovat tuoneet. Omaisilta on hyvä kysyä, haluavatko he osallistua vainajan pukemiseen. Moni ei tiedä, että se on sallittua ja mahdollista. Vainajan pään ympärille sidotaan otsanauha, jossa on teksti ”Pyhä Jumala, pyhä väkevä, pyhä kuolematon, armahda meitä.” Usein otsanauha laitetaan vasta myöhemmin kun vainaja laitetaan arkkuun. Vainajaa peittävään lakanaan voidaan muotoilla ristikuvio ja rinnan päälle asettaa kukkia. Vainajan kaulaan laitetaan risti, joka perinteisesti on tehty muusta materiaalista kuin kullasta tai hopeasta.

Vainaja siirretään sairaalan kylmiöön odottamaan hautaustoimiston noutoa. Ennen kylmiöön laittamista voidaan pitää joko osastolla potilashuoneessa tai sairaalan muistihuoneessa muistopalvelus, jossa rukoillaan vainajan kuolemattoman sielun puolesta. Jos paikalla on pappi, hän voi toimittaa lyhyen litaniapalveluksen.

Ruumiinavauksen suhteen ortodokseilla ei ole kieltoja, joten toimitaan normaalin käytännön mukaisesti.

Hautaaminen

Ortodoksit pyritään haudata kolmantena päivänä kuolemasta, mutta Suomessa tämä ei aina ole mahdollista monista käytännön syistä. Hautajaisissa arkku on auki.

Yhteystietoja

Helsingin ortodoksinen seurakunta

Liisankatu 29 A
00170 Helsinki

puh. 09 – 856 46 100

helsinki@ort.fi

www.hos.fi

Päivystävä pappi (klo 9 – 14)

puh. 09 – 856 46 105

Katoliset

Katolisen kirkon jäseniä on Suomessa n. 12 000, joista reilu neljännes asuu Helsingissä. Katolinen kirkko on näin ollen Suomen neljänneksi suurin kristillinen yhteisö. Maahanmuuton myötä katolisen kirkon jäsenmäärä on kasvussa.

Kuoleman lähestyessä

Katoliset uskovat siihen, että elämää ei tulisi keinotekoisesti pitkittää. Jos potilas kuitenkin itse toivoo tällaisia hoitoja, ei kirkko niitä vastusta. Kuolevan katolisen läheiset kokoontuvat kuolevan luokse jättämään hyvästit ja valvomaan. Katolinen pappi voidaan pyytää suorittamaan ehtoollinen kuolevan luona. Ehtoollista varten levitetään pöydälle valkoinen liina ja pöydälle asetetaan kynttilä, krusifiksi ja Raamattu sekä astia papin käsien pesua varten ja pieni pyyhe käsien kuivaamiseen. Pappi tuo yleensä nämä esineet mukanaan. Kuolevan luona rukoillaan ja hänen otsansa tehdään ristinmerkki.

Kuolevan luona voidaan suorittaa sairaan voitelu. Tämän tekee katolinen pappi. Voitelussa pappi voitelee sairaan kädet ja otsan pyhitetyllä öljyllä. Samalla rukoillaan sairaalle parantumista, voimaa ja lohdutusta. Kuolevalle voidaan jakaa myös parannuksen sakramentti (rippi) ja eukaristia (pyhä ehtoollinen).

Kuoleman jälkeen

Katolisen potilaan kuoltua hoitohenkilökunta suorittaa vainajan valmistelut kylmiöön normaaliin tapaan huomioiden potilaan ja omaisten toiveet. Vainajalle puetaan sairaalan vainajavaatteet, elleivät omaiset toisin halua. Vainaja siirretään sairaalan kylmiöön. Ruumiinavaus voidaan suorittaa normaalin käytännön mukaan, jos se katsotaan tarpeelliseksi.

Yhteystietoja

Pyhän Henrikin katedraaliseurakunta

Pyhän Henrikin aukio 1 A
00140 Helsinki

puh. (09) 637 853

henrik@katolinen.fi

<http://henrik.katolinen.fi>

Pyhän Marian seurakunta

Mäntytie 2
00270 Helsinki

puh. (09) 241 1633

maria@katolinen.fi

<http://www.pyhamaria.fi>

Muslimit

Muslimeita on Suomessa arviolta 50 – 60 000 ja määrä on kasvussa mm. maahanmuuton myötä. Muslimeille uskonto on osa kokonaista elämää. Islamissa on eri suuntauksia, mutta kuolevan hoitamisessa ja hautauskäytännöissä erot eri suuntausten välillä ovat melko pieniä.

Ruokailu

Muslimit eivät syö sianlihaa eivätkä käytä muutenkaan siasta lähtöisin olevia tuotteita. Myös verituotteet ja alkoholi on kielletty. Muslimipotilaan kanssa on hyvä keskustella hienovaraisesti siitä millaista ruokaa hän voi syödä. Tavallisin ruokavalio muslimeille sairaalassa on kala-kasvis – ruokavalio. Useimmille muslimeille sopii sairaalan ruokavaliovalikoimasta myös nk. MUS-ruokavalio (kasvis-kala-broileri-kalkkuna).

Muslimit paastoavat Ramadan-kuun aikana (ajankohta vaihtelee) siten, että auringonnousun ja – laskun välisenä aikana ei nautita ruokaa eikä juotavaa. Paasto ei kuitenkaan koske sairaita, jotka voivat halutessaan syödä ja juoda myös päivällä paaston aikana.

Kuoleman lähestyessä

Kuolevan muslimin läheiset kokoontuvat kuolevan luokse. On tärkeää, että kuolevaa ja tämän omaisia ei jätetä yksin. Rauhallisen ympäristön ja omaisten läsnäolon mahdollistamiseksi potilaalle toivotaan yhden hengen huonetta.

Kuolevan muslimin sielunhoidosta vastaa imaami, islamilaisen seurakunnan uskonoppinut. Imaami kutsutaan kuolevan luokse, mikäli hän niin haluaa. Kuoleva muslimi voi lausua Islamin uskontunnustuksen tai jos hän ei itse tähän kykene, voi läsnä oleva muslimi lausua sen hänen puolestaan. Koraanista voidaan lukea sopivia suuria eli Koraanin lukuja.

Yksi tärkeä tapa, jolla muslimi toteuttaa uskoaan, on rukoilu. Hoitohenkilökunnan tulee kunnioittaa muslimin rukoushetkeä. Huonokuntoinen muslimi voi rukoilla myös vuoteessa (normaalisti rukoillaan lattialle polvistuneena) ja tämä on hyvä huomioida huoneeseen tultaessa.

Kuoleman jälkeen

Muslimipotilaan kuollessa hoitohenkilökunta voi valmistella vainajan säilytystä varten. Vainajan laittamiseen tulisi osallistua vain vainajan kanssa samaa sukupuolta olevia. Naisvainajan laittoon löytyy käytännössä aina naishoitajia riittävästi, mutta miesvainajan kohdalla asia voi olla toinen. Asiasta on hyvä keskustella omaisten kanssa ja kysyä haluavatko vainajan omaiset laittaa vainajan joko yhdessä hoitajan kanssa tai vain omaisten kesken. Jos paikalla ei ole miespuolisia omaisia eikä hoitajia, on hyvä myös keskustella omaisten kanssa siitä, voivatko naishoitajat laittaa vainajan.

Vainajan laittaminen tapahtuu normaaliin tapaan eli vainaja riisutaan, silmät suljetaan, suu suljetaan sitomalla leuan alta ja pääläen yli, jalat sidotaan suorina toisiinsa, kädet asetetaan suoriksi vartalon vierelle, kasvot peitetään. Vainajalle puetaan sairaalan vainajavaate ja hänet peitetään lakanalla. Päällyslakanaan ei tehdä minkäänlaista uskonnollista merkkiä. Vainaja siirretään sairaalan vainajakylmiöön.

Ruumiinavausta ei periaatteessa hyväksytä. Se voidaan kuitenkin tehdä, jos erityisen painavat oikeus- tai lääketieteelliset syyt sitä edellyttävät.

Muslimin on oltava puhdas hänen mennessään Jumalan eteen. Tästä syystä muslimit suorittavat vainajalle rituaalipesun ennen hautaamista. Miesvainajan pesuun osallistuvat vain miehet ja naisen pesuun vain naiset. Vainajan leski voi olla aina mukana pesussa. Pesussa käytetään tietynlaisia saippuonia ja hajusteita, jotka vainajan pesijät tuovat mukanaan. Pesijöille tarjotaan sairaalan pesu ym. tarvikkeita tarpeen mukaan. Pesun päätteeksi vainaja kääritään käärinliinoihin ja viedään suoraan hautauspaikalle. Hautaus suoritetaan mahdollisimman pian kuoleman jälkeen, samana päivänä jos mahdollista. Tästä on hyvä muistuttaa lääkäriä, joka kirjoittaa hautausluvan.

Yhteystietoja

Suomen Islamilainen neuvosto

Pia Jardi, varapuheenjohtaja

puh. 044 325 4255

<http://www.sine.fi>

Juutalaiset

Helsingin juutalaiseen seurakuntaan kuuluu hieman yli 1200 jäsentä ja lisäksi pääkaupunkiseudulla asuu muutamia satoja seurakuntaan kuulumattomia juutalaisia. Pienehköstä koostaan huolimatta ryhmä on yksi merkittävimpiä uskonnollisia ryhmiä Helsingissä ja juuret ulottuvat pitkälle Suomen historiaan.

Kuoleman lähestyessä

Uskonto on juutalaisille osa koko elämää syntymästä kuolemaan ja kuolema on luonnollinen osa elämää. Kuoleman lähestyessä yhteisöllisyys korostuu ja kuolevan luona vierailaan eikä häntä jätetä yksin. Sairaalassa potilaalle toivotaan omaa yhden hengen huonetta. Kuolevalle luetaan Tooraa ja Psalmeja. Kuolevan tulisi lukea ääneen viimeinen rukous, jonka aikana potilaan pää tulisi peittää, esimerkiksi lakanan kulmalla, jos sopivaa päähinettä ei ole. Jos potilas ei itse enää kykene rukousta lukemaan, sen voi tehdä myös omainen tai juutalaisen seurakunnan rabbiini.

Ruokailu

Juutalaiset eivät käytä sianlihaa eivätkä mitään muutakaan siasta lähtöisin olevaa tuotetta, tämä on melko yleisesti tiedossa. Sianlihan lisäksi juutalaiset eivät myöskään syö äyriäisiä, simpukoita tai sisäelimiä eivätkä verituotteita. Myöskään maitoa ja lihaa ei saisi käyttää samalla aterialla. Sairaalassa juutalaiselle voidaan tilata esim. yleisemmin tunnettu muslimien ruokavalio (kasvis-kala-broileri-kalkkuna), jota täydennetään maininnalla äyriäisistä, simpukoista ja maidon ja lihan sekoittamisen kiellosta. Vaihtoehtoisesti voidaan tilata myös jokin kasvisruokavaihtoehdoista.

Kuoleman jälkeen

Välittömästi kuoleman tapahduttua ollaan yhteydessä omaisiin, jotka puolestaan ovat yhteydessä seurakuntaan ja/tai juutalaiseen hautausseuraan. Jos omaisia ei ole tai heitä ei tavoiteta, ottaa hoitohenkilökunta yhteyttä edellä mainittuihin tahoihin (virka-aikaan seurakunnan kansliaan, virka-ajan ulkopuolella tarvittaessa hautausseuran yhteyshenkilöön, ks. kohta ”Yhteystietoja”).

Juutalainen vainaja puetaan sairaalassa käytössä olevaan vainajavaatteeseen. Kädet asetetaan suoriksi vartalon vierelle. Juutalaisen perinteen mukaan jokainen lähtee tästä maailmasta samanarvoisena eikä näin ollen vainajan rinnalle aseteta kukkia tms. korostamaan vainajan erityisyyttä. Samasta syystä kaikki juutalaiset haudataan samanlaisissa pelkistetyissä arkuissa.

Sairaalassa vainajan pukemiseen osallistuvien toivotaan olevan samaa sukupuolta kuin vainaja, mutta tämä ei ole ehdoton vaatimus. Naisvainajien osalta tämä ei tuota ongelmaa, mutta miesvainajan pukemiseen ei aina välttämättä löydy riittävästi mieshoitajia ja tällöin myös naishoitaja voi ottaa osaa pukemiseen. Vainajaa ei tarvitse varsinaisesti pestä, mutta näkyvät erite- ym. tahrat luonnollisesti pestään pois. Vainajan rituaalinen pesu, viimeinen voitelu ja pukeminen lopullisiin hautavaatteisiin tapahtuvat myöhemmin juutalaisen seurakunnan kappelissa ennen hautaamista. Vainaja pidetään osastolla sairaalan ohjeiden mukaisesti kahden tunnin ajan, jonka jälkeen hänet siirretään tavalliseen tapaan sairaalan vainajakylmiöön, josta juutalaisen hautausseuran väki noutaa vainajan juutalaiseen kappeliin hautaustoimiston kanssa.

Hautaaminen

Juutalainen vainaja haudataan mahdollisimman pian, mielellään 24 tunnin kuluessa kuolemasta. Hautausjärjestelyistä vastaa juutalainen hautausyhdistys, chevra kadisha. Vainaja halutaan saattaa hautaan mahdollisimman koskemattomana ja näin ollen ruumiinavausta ei periaatteessa sallita, mutta jos se on aivan välttämätöntä, esimerkiksi oikeustieteellisistä syistä, se voidaan tehdä. Elintenluovutukset sen sijaan ovat sallittuja. Nopean hautaamisen vuoksi myös lupa hautaamiseen tarvitaan nopeasti ja tästä on hyvä muistuttaa lääkäriä ja pyytää tarvittaessa päivystävää lääkäriä kirjoittamaan lupa (esimerkiksi viikonloppuisin).

Yhteystietoja

Helsingin juutalainen seurakunta

Malminkatu 26
00100 Helsinki

puh. (09) 586 0310

srk@jchelsinki.fi

<http://jchelsinki.fi>

Gideon Miramo

puheenjohtaja

Helsingin Juutalainen Hautausseura

puh. 0400 418 750 (Ilmoitukset kuolemantapauksista, jos seurakunnan kanslia ei vastaa puheluun)

Romanit

Suomessa on noin 10 000 romania. Kyseessä on yksi Suomen vanhimmista vähemmistöryhmistä, sillä romaneita on ollut Suomessa jo viitisen sataa vuotta. Kristinusko on romaneille tärkeä, mutta he kaikki eivät kuulu samaan kirkkokuntaan. Valtaosa romaneista on evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä, mutta myös muissa kristillisissä yhteisöissä, kuten helluntaiherätyksessä, vapaakirkossa ja baptisteissa on paljon romaneita. Hengellisyys tuo romaneille toivon jälleennäkemisestä.

Käytöstavat ja häveliäisyys

Käytöstavat ovat romaneille erityisen tärkeitä. Etenkin vanhuksia kunnioitetaan ja teitittely kuuluu normaaliin puhetapaan myös lähisukulaisten kesken.

Olisi toivottavaa, että romaninaista hoitaisi naislääkäri ja – hoitaja. Tämä koskee myös vainajan laittamista. Romanimiesten kohdalla ei hoitavan henkilökunnan sukupuolella ole merkitystä.

Puhtaus

Puhtaus on romaneille sekä fyysistä että symbolista. Puhtaus näkyy jokapäiväisessä elämässä mm. hyvänä henkilökohtaisena hygieniana, kuten käsien pesussa sekä esimerkiksi siinä, että lattialle pudonnutta ei tulisi nostaa takaisin pöydälle jne. Romanit ottaisivat mielellään sairaalaan omat petivaatteensa ja pyyhkeensä, mutta tämä ei useinkaan ole sairaalan puolesta mahdollista. Romanipotilaalle on tärkeää antaa erikseen pyyhe kasvoja ja käsiä varten. Jos hoitaja auttaa romania peseytymisessä, olisi tärkeä muistaa käyttää erillistä kasvopyyhettä.

Kuoleman lähestyessä

Suku on romaneille tärkeä ja sairastuneen romanin luona vierailaan usein. Vieraita voi olla paljonkin, sillä omaisiksi luetaan selvästi laajempi joukko, kuin valtaväestöllä, mukaan lukien läheiset ystävät. Näin ollen kuolevalle romanille olisi hyvä saada oma huone, joka mahdollistaa sukulaisten vierailut ja läsnäolon, sillä kuolevan luona on tavallisesti aina joku. Kahden hengen huoneessa toinen potilas voi häiriintyä runsaasta vierailijoiden määrästä ja myös siksi oma huone romanipotilaalle olisi hyvä.

Omaisiet kokoontuvat kuolevan ympärille paitsi saattamaan tätä, myös kuulemaan hänen viimeisen tahtonsa, joka romaneille on ehdoton. Kuolevan luokse voidaan pyytää pappi tai muu oman uskonnollisen yhteisön edustaja. Koska omaisia on paljon, on hyvä sopia omaisten kanssa kuka toimii yhteyshenkilönä sairaalan ja omaisten välillä.

Kuoleman jälkeen

Kun romani on kuollut sairaalassa, hänet valmistellaan kylmiöön vietäväksi. Toivomus on, että vainajalle puetaan omat hautavaatteet, jotka omaiset tuovat. Sairaalan valkoisia vainajavaatteita ei mielellään käytetä. Ennen hautavaatteisiin pukemista vainaja siistitään kuolinvuoteella, puhdistetaan veri- ym. eritetahrat. Omaiset voivat haluta tulla mukaan vainajan pukemiseen ja tähän heille tulee antaa mahdollisuus. Vainajan rinnan päälle asetetaan Raamattu ja ruusuja, jos sellaisia on paikalla. Vainajan luona on joku aina siihen asti, kun lääkäri on todennut kuoleman ja vainaja siirretään kylmiöön.

Vainaja siirretään kylmiöön normaaliin tapaan. Ennen sitä voidaan pitää pieni hartaushetki sairaalan muistuhuoneessa. Ruumiinavausta ei mielellään tulisi tehdä, mutta se voidaan suorittaa, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi tai laki siihen velvoittaa.

Kun hautaustoimisto tulee siirtämään vainajan arkkuun ja noutamaan vainajan sairaalasta, on vainajan sukua laajasti paikalla. Tähän tilaisuuteen tullaan ottamaan osaa kaukaakin ja paikalla voi olla myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät voi ottaa osaa hautajaisiin (ks. kohta ”Väistämisvelvollisuus”). Vainajan avoimen arkun äärellä otetaan usein valokuvia.

Hautaaminen

Romanivainajan hautaaminen tapahtuu ajallisesti valtaväestön tapaan eli hautausta ei tarvitse suorittaa esimerkiksi muutamien päivien sisällä kuolemasta. Romanihautajaisissa noudatetaan valtaväestöstä nykyään poikkeavia perinteitä, kuten hautajaisia edeltävän yön valvomista. Monet romanien tavat ovatkin itse asiassa vanhoja valtaväestön tapoja, jotka ovat jääneet elämään romanikulttuurissa, mutta kadonneet valtaväestön piiristä. Hautaan siunaamisen suorittaa evankelis-luterilaisen kirkon miespappi tai esim. helluntailaisen vainajan kohdalla helluntaiseurakunnan pastori. Romanit eivät hyväksy polttohautausta.

Väistämisvelvollisuus

Romanisukujen välillä saattaa olla nk. väistämisvelvollisuus eli yhden suvun jäsenet ovat velvollisia väistämään ja välttämään kohtaamista toisen suvun jäsenten kanssa. Taustalla on jokin tilanne, jossa toisen suvun katsotaan loukanneen toista. Väistämisvelvollisuudesta johtuen voi sairaalassa tulla eteen tilanne, että samalla osastolla on hoidossa kahden tällaisen suvun jäseniä. Näissä tilanteissa olisi hyvä pyrkiä saamaan potilaat eri osastoille, jotta vierailu potilaiden luona olisi mahdollista molemman suvun edustajille. Kuoleman lähestyessä riidat yritetään aina sopia.

Yhteystietoja

Suomen Romaniyhdistys

Kuortaneenkatu 13
00520 Helsinki

puh. 045 – 329 6226

sry@suomenromaniyhdistys.fi

<http://www.suomenromaniyhdistys.fi>

Uskonnottomat

Uskonnottomat on ihmisryhmä, joka voi helposti unohtua kun puhutaan kuolemasta. Kuolema herättää kuitenkin kysymyksiä ja erityistarpeita uskonnosta tai uskonnottomuudesta riippumatta. Myös hoitohenkilökunnan on tärkeää muistaa huomioida uskonnottomien tarpeet kuoleman lähestyessä.

Uskonnottomuuden taustalla voi olla erityyppisiä elämäkatsomuksia, jotka voivat vaikuttaa siihen miten uskonnoton suhtautuu tulevaan kuolemaan. Ateistit kieltävät jumalan/jumalien olemassaolon, kun taas agnostikot näkevät, ettei jumalan olemassaolosta ole riittävästi todisteita puolesta tai vastaan. Fatalistit näkevät elämänsä olevan ennalta määrätty ja/tai syiden ja seurausten määräämä eikä usko jumalaan tai muuhun vastaavaan muuta heidän kohtaloaan.

Kuoleman lähestyessä

Kuten yleensäkin kenen tahansa ihmisen kohdalla, myös uskonnottomien potilaiden kohdalla on syytä kuunnella potilaan omia toiveita hoitoon liittyen. Uskonnottomien kohdalla tämä voi jopa korostua, kun ei ole uskonnon luomia raameja kuoleman kohtaamiselle. Kuolevalle pyritään järjestämään yhden hengen huone ja mahdollistamaan läheisten läsnäolo vuorokauden ajasta riippumatta. Kuolevalle tarjotaan keskusteluapua. Ongelmaksi voi tosin nousta se, että usein sairaalassa on tarjolla vain sairaalapapin tarjoamaa keskusteluapua ja vaikka sairaalapappi voi keskustella potilaan kanssa ilman uskonnollista näkökulmaa, voi moni uskonnoton kokea papin keskusteluavun tarjoamisen loukkaavaksi.

Kuoleman jälkeen

Hoitohenkilökunta valmisteleekin vainajan kylmiöön siirtoa varten normaaliin tapaan. Päälyslakanaan ei tule muotoilla ristiä. Omaisille tarjotaan mahdollisuus nähdä vainaja joko osastolla tai muistuhuoneessa normaaliin tapaan.

Yhteystietoja

Vapaa-ajattelijain Liitto ry

Neljäs linja 1
00530 HELSINKI

val@vapaa-ajattelijat.fi

<http://www.vapaa-ajattelijat.fi>

Pro-Seremoniat (Prometheus-seremoniat Oy)

Suvanne 7 D
00750 HELSINKI

puh. 050 590 4390

posti@pro-seremoniat.fi

<http://www.pro-seremoniat.fi>

Muista uskonnoista ja kulttuureista

Suomi on alati kansainvälistyvä maa ja maahanmuuton myötä maahamme tulee uusia etnisiä ja uskonnollisia ryhmiä ja ajan mittaan he näkyvät myös terveydenhuoltojärjestelmän piirissä. Sen lisäksi maassamme on vanhastaan jo monia uskontokuntia, joita en ole tässä kirjasessa käsitellyt. Esimerkiksi Jehovan todistajia on Suomessa lähes 20 000 ja Vapaakirkon jäseniä noin 14 000. Heidän hoitoonsa sairaalassa ei kuitenkaan liity siinä määrin erityistä huomioitavaa (pois lukien Jehovan todistajien verensiirroista kieltäytyminen), että tähän kirjaseen olisi heille tarvittu oma kappaleensa.

Valtaväestöstä poikkeavien kulttuurien edustajien kohdalla olisi aina hyvä käydä keskustelua heidän toiveistaan ja tavoistaan hoitoon liittyen. Kirjasessa esiteltyjen uskontojen lisäksi moniin muihinkin uskontoihin liittyy esimerkiksi ravitsemukseen liittyviä kieltoja ja rajoituksia. Yleisesti ottaen parhaita asiantuntijoita eri kulttuurien ja uskontojen asioissa ovat he, jotka itse edustavat kyseistä ryhmää. Oppaista ja kirjoista voi löytää vinkkejä hoitotyöhön, mutta keskustelemalla eri kulttuureita edustavien potilaiden ja heidän omaistensa kanssa, saa parhaiten kuvan esimerkiksi siitä, mitkä uskonnon tuomat säännöt ovat ehdottomia ja mitkä suosituksia.

Lisätietoa aiheesta

Internetsivuja

www.uskonnot.fi – Perustietoa eri uskonnoista Suomessa

www.etene.fi - Sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE (tietoa mm. saattohoidon eettisistä näkökulmista)

Kirjallisuutta

Laukkanen, Maj-Brita: Monikulttuurinen kuolema - perustietoa eri uskontokuntiin kuuluvien hoitamisesta (2001)

Hakola, Kivistö & Mäkinen (toim.): Kuoleman kulttuurit Suomessa (2014)

Abdel-Ghani Maïche: Muslimi potilaana ja asiakkaana Suomessa (2013)

Uskonnot ja ruoka

Uskonto	Kiellot	Paasto
Ortodoksit	Ei kieltoja	Osittainen paasto pääsiäisen aikaan
Katoliset	Ei kieltoja	Osittainen paasto pääsiäisen aikaan
Muslimit	Ei sikaperäisiä ainesosia, sisäelimiä tai verta	Ramadan (ajankohta vaihtelee)
Juutalaiset	Ei sikaperäisiä ainesosia, sisäelimiä, verta, äyriäisiä, simpukoita. Ei maitoa ja lihaa samalla aterialla.	Useita päiviä vuodessa, erityisesti Jom kippur syys- tai lokakuussa.
Jehovan todistajat	Ei verta tai sisäelimiä	Ei ole.
Mormonit	Ei kahvia tai teetä.	Ei ole.
Adventistit	Ei verta, sisäelimiä tai sianlihaa. Ei kahvia tai teetä.	Ei ole.
Vapaa kirkko ja baltistit	Monet eivät syö verituotteita tai sisäelimiä.	Ei ole.
Buddhalaiset	Monet kasvissyöjiä tai vegaaneja.	Voi olla osittainen paasto.
Hindut	Ei naudanlihaa, monet kasvissyöjiä tai vegaaneja.	Osittainen paasto tiettyinä päivinä.

Keskustele aina potilaan itsensä kanssa ruokavaliosta. Uskonnollisten määräysten noudattamisessa voi olla yksilöllisiä eroja ja potilas voi haluta tietynlaisen ruokavalion myös muista kuin uskonnollisista syistä.

